

**SPOTKANIE HISTORYKÓW KOŚCIOŁA
W 800. ROCZNICĘ POWSTANIA ZAKONU
FRANCISZKAŃSKIEGO (15-17 IV 2009)**

W 1209 roku miało miejsce wydarzenie, które otworzyło nową kartę w dziejach Kościoła katolickiego. Tego roku Franciszek (właśc. Giovanni) Bernardone (1181-1226), syn właściciela składu sukna z Asyżu, który od kilku lat żył radykalnie według słów Ewangelii Jezusa Chrystusa, otrzymał w Rzymie od papieża Innocentego III ustne zatwierdzenie nowego zakonu żebraczego. W krótkim czasie zakon franciszkański, który obejmuje obecnie trzy autonomiczne rodziny I zakonu¹ i wydał papieży, kardynałów, arcybiskupów, biskupów i innych prałatów, uczonych, kaznodziei, misjonarzy, świętych i błogosławionych, rozprzestrzenił się w całej Europie, przyczyniając się do odnowy Kościoła katolickiego, umocnienia wiary chrześcijan na terenach zagrożonych przez islam oraz przyjęcia Dobrej Nowiny o powszechnym zbawieniu w Jezusie Chrystusie na nowoodkrytych kontynentach².

W jubileusz 800-lecia istnienia franciszkanów wpisało się spotkanie ok. 80 polskich księży profesorów i wykładowców historii Kościoła w seminariach diecezjalnych i zakonnych oraz na uniwersytetach państwowych. Obrady toczyły się w dniach 15-17 kwietnia 2009 roku w murach Wyższego Seminarium Duchownego Prowincji Matki Bo-

¹ W XVI w. za aprobatą Stolicy Apostolskiej ukonstytuowały się trzy równorzędne i niezależne rodziny franciszkańskie: Zakon Braci Mniejszych Obserwantów, Zakon Braci Mniejszych Konwentualnych i Zakon Braci Mniejszych Kapucynów. Z Zakonu Braci Mniejszych Obserwantów w tym samym XVI stuleciu wyłoniły się trzy nowe ugrupowania ściślejszej obserwacji: alkantaryni albo boski lub dyskalceaci, reformaci i rekolekci. Obserwanci, zwani u nas bernardynami, przybyli do Polski w 1453 r.

² Zob. obszernie hasła poświęcone św. Franciszkowi z Asyżu i franciszkanom w *Encyklopedii Katolickiej KUL*, t. V, Lublin 1989, k. 426-449, 473-587.

skiej Anielskiej oo. Franciszkanów pw. św. Bonawentury w Krakowie-Bronowicach Wielkich. Na program spotkania złożyło się dziesięć referatów poświęconych różnym aspektom dziejów i charyzmatu zakonu franciszkańskiego. Cztery referaty wygłosili świeccy pracownicy naukowcy.

Pierwszy dzień obrad (16 kwietnia) otworzył referat o. dra Anzelma Janusza Szeinke OFM (WSD OFM Kraków): *Struktury organizacyjne I Zakonu Franciszkańskiego na ziemiach polskich*. Na wstępie prelegent przypomniał, że franciszkanie pojawili się na ziemiach polskich w 1236 roku (Wrocław), a więc zaledwie dziesięć lat po śmierci Biedaczyny z Asyżu, a w następnym wieku otworzyli klasztory na Litwie i Rusi Czerwonej, które stały się ogniskami wiary chrześcijańskiej i cywilizacji europejskiej. Dużą rolę w rozprzestrzenieniu reformistycznego ruchu obserwantów, zwanych Braci Mniejszych Regularnej Obserwacji, odegrał Jan Kapistran, który po przybyciu do Krakowa na zaproszenie króla Kazimierza IV Jagiellończyka i kard. Zbigniewa Oleśnickiego, podczas ośmiomiesięcznego pobytu (1453-1454) przyjął do obserwantów ok. 130 członków, w tym część mistrzów i studentów Akademii Krakowskiej oraz założył istniejący po dziś dzień u stóp Wawelu klasztor pw. św. Bernardyna ze Sieny, od którego zaczęto nazywać obserwantów polskich bernardynami. Z powodu niedyspozycji, która uniemożliwiła o. Szeinke udział w spotkaniu, referat odczytał o. dr. hab. Roland Prejs OFM Cap. (prof. KUL).

W drugim referacie dr Franciszek Mróz (Podhalańska Wyższa Szkoła Zawodowa, Nowy Targ) ukazał *Sanktuaria Pańskie prowadzone przez Braci Mniejszych w Polsce*. Z przeprowadzonych obliczeń wynika, że w 50 z 800 sanktuariów istniejących w Polsce (70% z nich to sanktuaria maryjne), opiekę duszpasterską sprawują franciszkanie. Następnie zabrał głos o. dr Aleksander Krzysztof Sitnik OFM (WSD OFM, Kalwaria Zebrzydowska), który w referacie nawiązującym do poprzedniego wystąpienia omówił *Koronowane wizerunki Matki Bożej w sanktuariach znajdujących się pod opieką Braci Mniejszych pochodzenia obserwanckiego w Polsce w XXI w.* Mówca zwrócił uwagę, że Maryja jest patronką całego zgromadzenia, a pięć prowincji zakonu franciszkańskiego prowadzi 13 sanktuariów maryjnych. Z kolei o. dr Zdzisław Gogola OFM Conv. (PAT w Krakowie, WSD OFM Conv.) ukazał *Misje franciszkańskie w XX wieku*. Wymiar misyjny stanowi jedną z istotnych cech zakonu franciszkańskiego. Już

w 1219 roku św. Franciszek udał się z krzyżowcami do Egiptu, gdzie spotkał się z sultaniem Al-Malek al-Kamilem, a następnie przez Ziemię Świętą powrócił do Italii. W ten sposób zapoczątkował pokojową obecność franciszkanów w ziemi uświęconej obecnością Jezusa Chrystusa. O dynamizmie misyjnym duchowych synów św. Franciszka świadczy chociażby fakt, że aktualnie franciszkanie polscy są obecni w 60 krajach świata, gdzie w 250 ośrodkach misyjnych sprawują opiekę duszpasterską nad ok. 5 milionami wiernych.

Po krótkiej przerwie o dr. hab. Wiesław Franciszek Murawiec OFM (prof. PAT w Krakowie) przedstawił referat pt. *Zaangażowanie patriotyczne zakonników franciszkańskich*. Ten rodzaj posługi, widoczny zwłaszcza podczas insurekcji kościuszkowskiej, wojen napoleońskich i powstań narodowych oraz okupiony zesłaniami i kasatą klasztorów, znalazł echo w dziełach literackich, m.in. Adama Mickiewicza (ks. Piotr w *Dziadach* czy ks. Robak w *Panu Tadeuszu*). W ostatnim referacie wygłoszonym tego dnia, zatytułowanym *Podróże osiemnastowiecznych franciszkanów. Poszukiwanie «sacrum», odnajdywanie «profanum»*, prof. dr hab. Bogdan Rok (Uniwersytet Wrocławski) omówił treść relacji (diariuszy i dzienników podróży) franciszkanów, które powstały zwykle przy okazji podróży na kapituły generalne do Rzymu. Stanowią one cenne źródło do poznania epoki i dziejów franciszkanów. Warto podkreślić, że niektóre z nich doczekały się już publikacji.

Podczas dyskusji, która wywiązała się po referatach, ks. dr hab. Tadeusz Fitych przedstawił rezultaty przeprowadzonej inwentaryzacji obiektów sakralnych w okolicach Kudowy Zdroju. Okazuje się, że jest ich 202 (kapliczki, krzyże itd.). Obiekty te zostały pokazane na wystawie *Boże młyny*. Wystąpienie ks. Fitycha można odczytać jako zachętę do podjęcia podobnych inicjatyw na szczeblu lokalnym w innych częściach kraju. Nie ulega wątpliwości, że taka działalność ma za cel dokumentowanie przedmiotów kultu oraz równocześnie przybliżanie szerokiemu kręgowi społeczeństwa bogactwa form pobożności chrześcijańskiej. Po obiedzie uczestnicy sesji mogli zwiedzić Kopalnię Soli w Wieliczce.

Drugi dzień sesji (17 kwietnia) rozpoczęto poranną Eucharystią, a potem wygłoszono cztery referaty. W pierwszym z nich dr Magdalena Kuran (Uniwersytet Łódzki) omówiła na przykładzie kilku znanych kaznodziei *Reformackie kazania niedzielne doby baroku wobec*

tradycji postyllograficznej. Warto zauważyć, że w swojej działalności kaznodziejskiej zakonnicy korzystali m.in. z popularnego i wielokrotnie wznawianego podręcznika jezuita Cypriana Suáreza (Soaresa) *De Arte Rhetorica libri tres ex Aristotele, Cicerone et Quintiliano* (Coimbra 1562). Do problematyki kazań (pogrzebowych, maryjnych, na święta i uroczystości kościelne itd.) nawiązał w swoim referacie dr Filip Wolański (*Staropolska codzienność w świetle dyskursu bernardyńskich kazań epoki saskiej*).

W kolejnym referacie o. dr hab. Roland Prejs OFM Cap. (prof. KUL) ukazał *Franciszkański wkład w piśmiennictwo popularne*. Prelegent wskazał na znaczenie piśmiennictwa popularnego, hagiografii, modlitewników i czasopism w działalności franciszkanów, podając przy tej okazji m.in., że w latach 1918-1939 franciszkanie polscy wydawali aż 45 tytułów czasopism, które rzeczywiście trafiały pod strzechy. Najważniejsze franciszkańskie ośrodki wydawnicze mieściły się w Niepokalanowie (św. Maksymilian Maria Kolbe), Górze św. Anny i Krakowie-Panewnikach.

Jako ostatni wystąpił o. dr Błażej Kurowski OFM (WSD OFM Wrocław), który w referacie pt. *Franciszkański Zakon Świeckich na Śląsku w XX wieku* ukazał rolę osób świeckich (tzw. tercjarzy), związanych z zakonem franciszkańskim, żyjących według ideałów franciszkańskich i promujących je w parafiach. W dyskusji, która miała miejsce po przerwie, wielu mówców nawiązywało do treści wygłoszonych referatów, stawiając prelegentom wnikliwe pytania oraz dzieląc się własnymi spostrzeżeniami i uwagami.

Następnie spotkanie historyków Kościoła odbędzie się w WSD w Rzeszowie, w dniach 8-9 IV 2010 r. Ponieważ w tym roku przypada 70. rocznica wybuchu II wojny światowej ks. prof. dr. hab. Jan Walkusz (KUL) zaproponował jako temat przyszłorocznego spotkania *Martyrologium duchowieństwa polskiego w II wojnie światowej*. Przy tej okazji zwrócił uwagę, że redagowana przez niego publikacja *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*, daje możliwość polskim historykom Kościoła zamieszczenia własnej bibliografii podmiotowej. Z tej możliwości korzysta jednak zaledwie ok. jedna trzecia historyków. Z kolei ks. prof. dr hab. Stanisław Piech (PAT Kraków) zauważył, że wkrótce upłynie 50 lat od pierwszego spotkania historyków Kościoła i zaproponował zgromadzonym wspólną pracę nad słownikiem, który zawierałby biogramy i bibliografie prac żyjących polskich historyków Kościoła.

Tegoroczne spotkanie historyków Kościoła zaszczylił swoją obecnością metropolita krakowski, ks. kard. Stanisław Dziwisz, który w pierwszym dniu spotkania odprawił Mszę św. i wygłosił okolicznościowe kazanie. W spotkaniu wziął także udział biskup pomocniczy diecezji zamojsko-lubaczowskiej ks. Mariusz Leszczyński. Jak zwykle obecny był biskup pomocniczy diecezji opolskiej ks. Jan Kopiec, opiekun księży historyków Kościoła z ramienia Episkopatu Polski, który przewodniczył obradom w drugim dniu spotkania.

Słowa wdzięczności i podziękowania należą się całej wspólnotie franciszkańskiej z WSD oo. Franciszkanów pw. św. Bonawentury w Krakowie-Bronowicach za sprawną organizację i stworzenie optymalnych warunków do owocnego i przebiegającego w braterskiej atmosferze spotkania. Duchowym synom św. Franciszka z Asyżu należy życzyć nie tylko trwania w charyzmacie Założyciela, który swoim życiem oddanym całkowicie w służbie Jezusa Chrystusa pociągnął za sobą rzesze współbraci i osób świeckich, ale także podejmowania z odwagą i zapalem wyzwań, jakie niesie z sobą zglobalizowany świat XXI wieku.

Jak już to jest w tradycji od kilku lat, materiały ze spotkania zostaną opublikowane w kolejnym tomie (IX) redagowanej przez ks. prof. dr. hab. Jana Walkusza serii pt. *Kościół w Polsce. Dzieje i kultura*.